

Bursa Koşullarında Sıcaklık ve CO₂ Değişimlerinin Mısır Bitkisinin Verim ve Evapotranspirasyon Üzerine Etkisinin Belirlenmesi

Dilruba OKAY⁽¹⁾

Çiğdem DEMİRTAŞ⁽²⁾

Özet: Bu çalışmada, Bursa koşullarında mısır bitkisine ilişkin verim ve evapotranspirasyon tahmini, CERES-Maize bitki gelişim modellemesi ile incelenmiştir. Dünyada sıcaklık artışları konusunda yapılan tahminlere göre, ülkemizin bulunduğu enlemlerde kışın sıcaklığın 2°C, yazın ise 2~3°C arasında artacağı tahmini göz önünde bulundurularak, yıllık ortalama sıcaklığın 3°C artması ve azalması ile, CO₂ konsantrasyonunun %50 (495 ppm) ve %100 (660 ppm) artması koşullarında verim ve evapotranspirasyon üzerindeki etkisi sınanmıştır. Sonuç olarak, mısır bitkisinde sıcaklık ve CO₂ konsantrasyonundaki artışların verim miktarını ve evapotranspirasyonu arttırdığı, CO₂ konsantrasyonlarındaki artışların tek başına daha az etkili olduğu model sonucu olarak elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: CERES-Maize, bitki gelişim modellemesi, evapotranspirasyon, CO₂ konsantrasyonu

Estimation of Temperature and CO₂ Effects on Maize Yield and Evapotranspiration under Bursa Conditions

Abstract: In this study, yield and evapotranspiration of Maize were investigated with CERES-Maize crop growth models in Bursa region. According to the studies related to temperature increases in the world, it is expected that temperature in Turkey will be increased 2°C in winter and 2-3°C in summer. Thus, effects of increases and decreases in average annual temperature with 3°C and increases in CO₂ concentration with 50 % and 100 % on yield and evapotranspiration were investigated. It is determined that increases in temperature and CO₂ concentration rised the amount of yield and evapotranspiration. It is observed that increases in CO₂ concentration rised yield, but lower when compared to other parameters.

Key words: CERES-Maize, crop growth modelling, evapotranspiration, CO₂ concentration

Giriş

Dünyada iklim değişikliklerini incelemek amacıyla yapılan araştırma sonuçlarına göre kimi parametrelerde bu değişikliğin gözlemlendiği sonucuna varılmıştır. Bitki gelişimi, iklim değişimine karşı oldukça duyarlı olduğundan tarım ve ormancılık faaliyetlerinin etkilenebileceği kaçınılmazdır. Bu nedenle gelecekteki iklim değişiminin bitkisel üretime olan etkilerini önceden belirleyebilmek amacıyla yoğun olarak bitki-iklim modelleri kullanılmaya başlanmıştır (Çaldağ, 2000).

Bitki gelişim modellerinin geliştirilmesinin başlıca nedenleri, mevcut koşulları tanımlamak, uzun zaman alan araştırmalara göre daha kısa sürede sonuçlar almak, öncelikleri belirlemek, bilgileri bir bütün haline getirmek ve disiplinler arası koordinasyonu sağlamaktır (Tatar, 2001).

Bitki gelişim modelleri, bitkinin fenolojik gelişme dönemlerine bağlı olarak su stresinin bitki gelişimi üzerindeki etkilerini dikkate alan, bitki gelişimini dinamik olarak simüle eden modellerdir. Bu modeller, bitki veriminin uzamsal varyasyonunu ve su stresinin hesaplanmasını sağlayan sulama modelleriyle birlikte kullanılmaktadır. Farklı senaryoları kapsamlı bir şekilde

değerlendirme imkanı sunan modeller, sulama yönetimini geliştirmek için son derece önemlidir (Cavero, 2001).

Uluslararası bilim adamı grubu; üretimi, kaynak kullanımını ve farklı bitki üretim uygulamaları ile olası riskleri tahminlemek amacıyla, son yıllarda tarım teknolojileri transferinde karar destek sistemi DSSAT (Decision Support System for Agrotechnology Transfer Version 3)'ı geliştirmişleridir. CERES (Crop Estimation Through Resource and Environment Synthesis) modeller grubu DSSAT sisteminin bölümlerinden olup, bu model grubunda mısır, sorgum, arpa, darı ve diğerlerinin simülasyonu yapılır (Hoogenboom ve ark., 1998).

CERES-Maize bitki gelişim modelinde, kullanıcılar için farklı sulama zamanları ve sulama miktarları ile elde edilecek sonuçları karşılaştırma imkanı da bulunmaktadır (Gençoğlan, 1996).

Bitki gelişimini yalnızca toprak-bitki-su ilişkilerine bağlı olarak açıklamak yeterli değildir. Atmosferdeki gazların değişiminin de göz önüne alınması gerekir. Özellikle fotosentez olayının yapıtaşı olan CO₂ gazı bitki gelişiminde oldukça etkilidir.

⁽¹⁾ **Yazışma Adresi:** İstanbul Tarım İl Müdürlüğü, Proje ve İstatistik Şube Müdürlüğü, İSTANBUL, dilrubaokay@hotmail.com

⁽²⁾ Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümü, BURSA

Atmosferik kirlilik sonucunda, 20. yy. başlarında atmosferde 290 ppm olan karbondioksit, 1987 yılında 345 ppm'e çıkmıştır (Ahrens, 1988). Tahminler bu miktarın gelecek yüzyıl içerisinde 600 ppm'e çıkacağı yönündedir. Karbondioksit, yeryüzünden yansıyan uzun dalga radyasyonunu su ile birlikte emerek atmosferin daha da ısınmasına neden olmaktadır. Bilim adamları, karbondioksit miktarındaki artışın bazı bitkilere gübre etkisi yaparak gelişimi hızlandıracağını belirtmektedir. Fakat asıl araştırılması gereken konu ise, iklimdeki bu değişikliğin tarıma olası etkisidir. Bugünkü koşullarda bu durum ancak bitki iklim benzetim modelleri ile tahmin edilebilir (Şaylan, 1995).

Dünyada özellikle gelişmiş ülkeler, gelecekte meydana gelebilecek küresel iklim değişimlerinin ekonomik ve sosyal etkilerinin neler olacağı konusunda senaryolar üretmekte, ulusal ve uluslar arası tarım politikalarına yön vermekte ve bu amaçla bitki gelişim modellerini kullanmaktadır.

Alexandrov ve Hoogenboom (2000), Bulgaristan'da kışlık buğday ve mısır veriminde iklim değişikliğinin etkileri üzerine yaptıkları çalışmada, çoklu regresyon modeli oluşturmuşlardır. Çalışmada, 1970-1990 ve 1991-1999 yılları arasında model sonuçları ile kalibrasyonu yapılan gerçek değerler karşılaştırılmış ve önemli bir fark olmadığı görülmüştür. Hesaplanan ve ölçülen verim değerleri arasındaki farklılık sadece 1974 ve 1985 yıllarında gözlenmiş, farklılığın nedeni ise o yıllarda görülen kuraklık olarak belirtilmiştir. Çalışma süresi boyunca, 1974 yılı dışında buğday veriminde tahminlenen ve ölçülen değerler arasındaki farkın %11'i geçmediğini belirtmişler ve çoklu regresyon eşitliği sonucu elde edilen korelasyon katsayısını ise 0.80 olarak bulmuşlardır. Verim-yağış arasındaki ilişkinin tanımlandığı regresyon modelinde, hava sıcaklığına ilişkin senaryolar, global iklim modelinde (GCM) oluşturulmuştur. Güncel CO₂ konsantrasyonu (330 ppm) koşulunda, yüksek sıcaklık ve yağışa bağlı olarak toplam bitki gelişme süresinin kısaldığı ve mısır veriminde azalmaların olduğu gözlenmiştir. Atmosferdeki CO₂ konsantrasyonundaki artışın doğrudan etkili olduğu benzetimlerde, 1961-1990 yıllarında 330 ppm olan güncel CO₂ konsantrasyonunun, 2020 yılında 447 ppm, 2050 yılında 554 ppm, 2080 yılında ise 697 ppm olacağı tahminlenmiştir. Güncel CO₂ konsantrasyonu koşulunda, kışlık buğday ve mısır verimlerinin 2020, 2050 ve 2080 yıllarında artacağı, kışlık buğdayın vernalizasyon süresinin ve toplam bitki gelişme süresinin kısaldığını, CO₂ konsantrasyonunun tek başına artmasının mısır gelişimini ve verimi etkilemeyeceği sonucunu elde etmişlerdir.

Çalışmada, Bursa koşullarında sıcaklık ve CO₂ konsantrasyonlarındaki değişimin, mısır bitkisinin verim ve evapotranspirasyon üzerindeki etkilerini belirlemek amaçlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada, IBSNAT (International Benchmark Sites Network for Agrotechnology Transfer) tarafından geliştirilmiş DSSAT V3 paket programı içerisinde yer alan CERES-Maize bitki gelişim modeli kullanılmıştır. Gelecekte meydana gelebilecek iklim değişikliklerinin; sıcaklık değerlerinin 3°C artması ve azalması, güncel atmosferik CO₂ konsantrasyonunun (330 ppm), %50 (495 ppm) ve %100 (660 ppm) artması ve bu değişimlerin kombinasyonlarının, verim ve evapotranspirasyon üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amacıyla senaryolar üretilmiştir.

Çalışmada uzun yıllık ortalama günlük maksimum ve minimum sıcaklık, yağış, radyasyon iklim verilerinden yararlanılmıştır (Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 1999). CERES-Maize bitki gelişim modelinde gerekli olan toprak (toprak sınıfı, yüzey eğimi, renk, permeabilite, drenaj sınıfı, toprak profili ve horizonları, kum, kil, silt yüzdeleri gibi), bitki (bitki çeşidi, ekim tarihi, sıra aralığı, sulama, gübreleme gibi) veri tabanı oluşturularak bitki gelişiminin benzetimi yapılmıştır.

CERES-Maize bitki gelişim modelinde bitki su tüketimi, Penman-Monteith veya Priestley-Taylor yöntemlerinden biriyle hesaplanabilmektedir. Bu çalışmada bitki su tüketimi hesaplama yöntemlerinden Penman-Monteith kullanılmıştır.

Penman-Monteith yöntemi:

Penman, 1948 yılında geliştirdiği ilk eşitliğinde evapotranspirasyon için gerekli enerji ihtiyacı ve buharlaşmayı azaltacak mekanizmaları dikkate almış, ancak su buharı transferini sağlayacak yaprak direncini hesaba katmamıştır (Eşitlik 1).

$$\lambda E_0 = (\Delta R + \gamma E_a) / (\Delta + \gamma) \quad (1)$$

Yaprak direncini de hesaba kattığı eşitliği 1963 yılında geliştirmiştir (Eşitlik 2) (Kashyap ve Panda, 2001).

$$ET_o = \frac{1}{\lambda} \left[\left(\frac{\Delta}{\Delta + \lambda} \right) (R_n - G) + \left(\frac{\gamma}{\Delta + \lambda} \right) (6.43) (W_f) (e_s^o - e_z) \right] \quad (2)$$

Eşitlikte;

λ : Buharlaşma gizli ısı (MJ/kg) $\lambda = 2.501 - 0.002361 \times T$

T: Ortalama hava sıcaklığı (°C)

$\Delta = 0.2 [0.00738 \times T + 0.8072]^7 - 0.00016$

Δ : Basınç-sıcaklık doğrusu eğimi (kPa/°C)

γ : Psikrometrik sabite (kPa/°C)

$\gamma = c_p P / 0.622 \times \lambda$

c_p : Sabit basınçtaki sıcaklık (kJ/kg/°C)

R_n : Net solar radyasyon (MJ/m²/gün)

G: Yere olan ısı akış yoğunluğu (MJ/m²/gün)

W_f : Rüzgar fonksiyonu

$W_f = 1 + 0.0536 \times U_z$

U_z : z metre yükseklikteki rüzgar hızı (m/sn)
 Z : Ölçüm yüksekliği (m)
 $e_z^0 - e_z$: z yüksekliğindeki buhar basıncı açığı (kPa)

Doorenbos ve Pruitt (1975, 1977), modifiye ettikleri Penman eşitliğinde, çim bitkisini referans bitki olarak almışlar, yerel iklim özelliklerine göre düzeltilmiş c katsayısı ile evapotranspirasyonu hesaplamışlardır (Eşitlik 3).

$$ET_o = c \left[\left(\frac{\Delta}{\Delta + \gamma} \right) (R_n) + \left(\frac{\gamma}{\Delta + \gamma} \right) (2.7) (W_f) (e_z^0 - e_z) \right] \quad (3)$$

c: Düzeltme katsayısı

$$W_f = 1 + 0.864 \times u_z$$

Bulgular ve Tartışma

Verim

Model sonuçlarından elde edilen, sıcaklık ve CO₂ konsantrasyonlarındaki değişimin verim üzerindeki etkileri Çizelge 1’de verilmiştir. Çizelge 1’den de görüldüğü gibi; sıcaklık değişiminin olmadığı, CO₂ konsantrasyonunun ise güncel (330 ppm) olduğu durumda verim 1542 kg/ha olarak elde edilmiştir. Sıcaklığın 3⁰C artması koşulunda verim %7.2 artarken, 3⁰C azalması durumunda %7.7 azalmıştır.

Çizelge1. Benzetim sonucunda elde edilen verim değerleri
 Table 1. Yield values obtained as a result of simulation

Sıcaklık ve CO ₂ Değişimi <i>Temperature and CO₂ Changes</i>	Verim (kg/ha) <i>Yield</i>
Sıcaklık değişimi yok, 330 ppm CO ₂ <i>No change in temperature, 330 ppm CO₂</i>	1542
3 ⁰ C sıcaklık artışı, 330 ppm CO ₂ <i>3⁰C temperature increase, 330 ppm CO₂</i>	1654
3 ⁰ C sıcaklık azalışı, 330 ppm CO ₂ <i>3⁰C temperature decrease, 330 ppm CO₂</i>	1423
Sıcaklık değişimi yok, 495 ppm CO ₂ <i>No change in temperature, 495 ppm CO₂</i>	2460
3 ⁰ C sıcaklık artışı, 495 ppm CO ₂ <i>3⁰C temperature increase, 495 ppm CO₂</i>	2484
3 ⁰ C sıcaklık azalışı, 495 ppm CO ₂ <i>3⁰C temperature decrease, 495 ppm CO₂</i>	1613
Sıcaklık değişimi yok, 660 ppm CO ₂ <i>No change in temperature, 660 ppm CO₂</i>	3574
3 ⁰ C sıcaklık artışı, 660 ppm CO ₂ <i>3⁰C temperature increase, 660 ppm CO₂</i>	3140
3 ⁰ C sıcaklık azalışı, 660 ppm CO ₂ <i>3⁰C temperature decrease, 660 ppm CO₂</i>	2891

CO₂ konsantrasyonunun %50 (495 ppm) artması koşulunda verim, sıcaklık ve CO₂ konsantrasyonlarının değişmediği koşuldaki verime göre %59.5 artarak 2460 kg/ha olmuştur. CO₂ konsantrasyonu ile beraber sıcaklığın 3⁰C artması koşulunda verim %61 artmış, sıcaklığın 3⁰C azalması durumunda ise %4.6 artarak 1613 kg/ha sonucu elde edilmiştir.

CO₂ konsantrasyonunun %100 artması koşulunda %132 artan verim, 3574 kg/ha olarak tahmin edilmiştir. CO₂ konsantrasyondaki artışla beraber sıcaklığın 3⁰C artması ve azalması koşullarında sırasıyla verim değeri 3140 kg/ha ve 2891 kg/ha olarak tahmin edilmiştir. Sıcaklık artışıyla beraber verimdeki artış %103 iken, sıcaklık azalışında bu artış %87 olmuştur.

Model sonuçlarına göre, sıcaklık ve CO₂ konsantrasyonlarındaki artışların verim miktarını arttırdığı, bu artışların CO₂ konsantrasyonunun 660 ppm olması koşulunda %103- %132 arasında artışlara neden olduğu sonucu elde edilmiştir. Sıcaklık azalışları sonucu elde edilen verimdeki artışın, sıcaklık artışlarına göre çok fazla olmadığı, CO₂ konsantrasyonunun 495 ppm olması koşulunda %4.6’lık bir artış gözlenirken, 660 ppm konsantrasyonda bu artışın %87’lik verim artışına neden olduğu sonucu elde edilmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre, CO₂ konsantrasyonu artışı ve sıcaklık azalışlarının, sıcaklık artışına göre daha az verim artışına neden olduğu görülmüştür.

Evapotranspirasyon

CERES-Maize bitki gelişim modelinde Bursa çok yıllık gerçek iklim verileri kullanılarak, bitki su tüketimi Penman-Monteith yöntemi ile hesaplanmıştır.

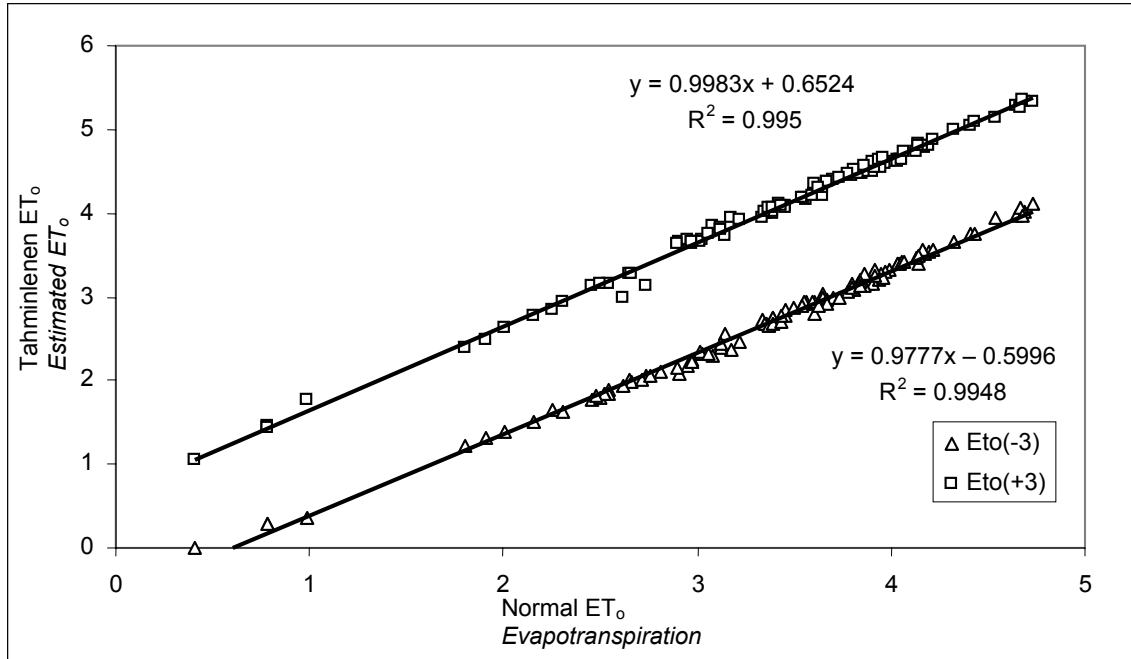
Uygulanan iklim senaryolarına göre hesaplanan evapotranspirasyon değerleri, gerçek iklim verileri ile hesaplanan değerlerle karşılaştırıldığında 3⁰C’lik sıcaklık azalışı sonucu bulunan bitki su tüketimi değerleri ile arasındaki belirleme katsayısı 0.9948, 3⁰C’lik sıcaklık artışı ile hesaplanan bitki su tüketimi değerleri arasındaki belirleme katsayısı ise 0.995’tir (Şekil 1).

Güncel CO₂ konsantrasyonunun (330 ppm), %50 (495 ppm) ve %100 (660 ppm) artması sonucu elde edilen ETo değerlerinde herhangi değişiklik olmadığı görülmüştür.

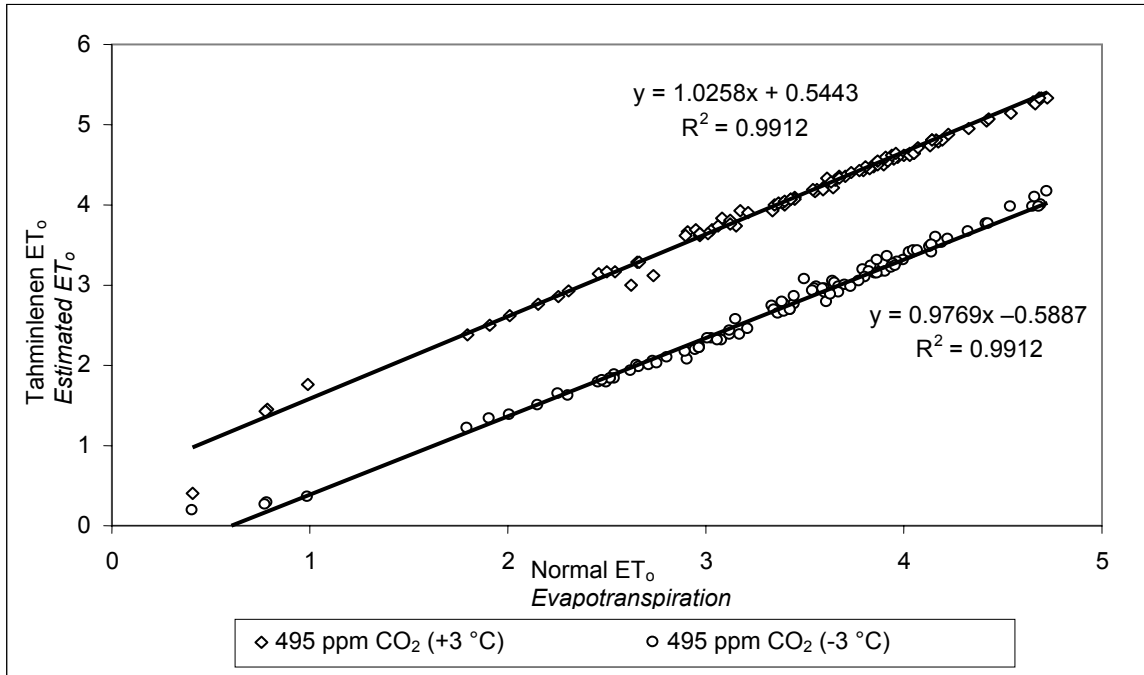
CO₂ konsantrasyonunun %50 artması (495 ppm) ve sıcaklık değerlerinin 3⁰C artması ve azalması sonucunda, belirleme katsayısı 0.9912 olarak elde edilmiştir (Şekil 2). CO₂ konsantrasyonunun %100 artması (660 ppm) ve sıcaklık değerlerinin 3⁰C artması ve azalması sonucunda ise belirleme katsayısı sırasıyla 0.9961 ve 0.9923’dır (Şekil 3).

Yukarıda verilen ilişkilere bağlı olarak bitki su tüketimi değerlerinde meydana gelen artış ve azalışların, tek başına atmosferik karbondioksit değerlerinde yapılan %50 ve %100’lük artışlara bağlı olmadığı, gerçek etkinin sıcaklık değerlerinde yapılan değişiklikler sonucu elde edildiği sonucuna varılmıştır.

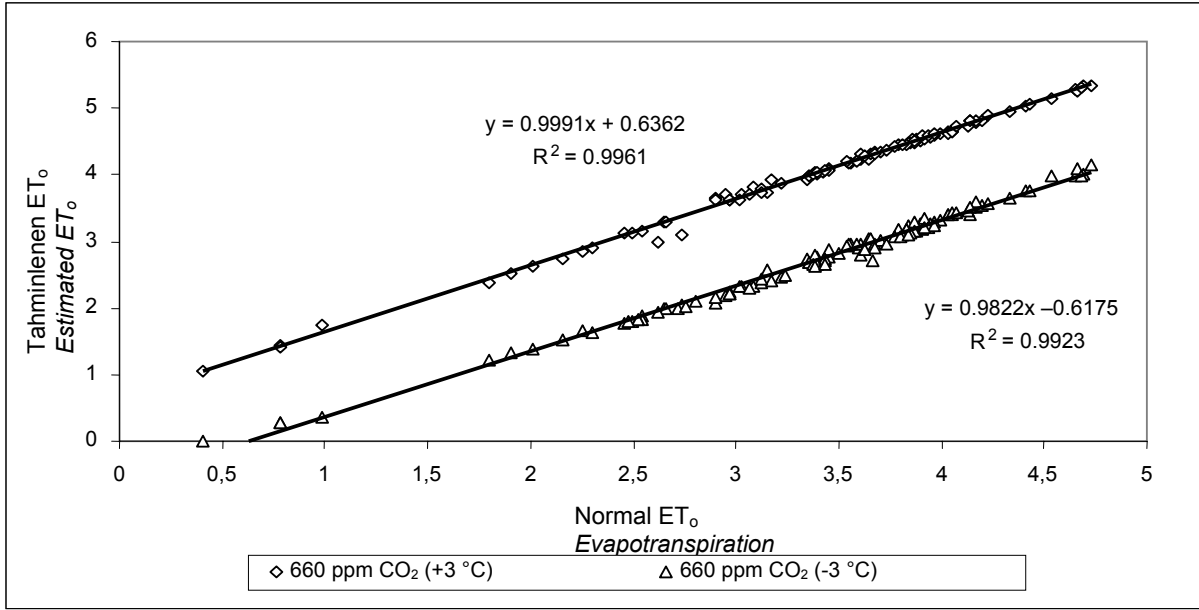
Mısır bitkisinin gelişme dönemi boyunca toplam bitki su tüketimi değerleri Çizelge 2’de verilmiştir. Gerçek iklim verileriyle hesaplanan bitki su tüketimi 382.2 mm olup, uygulanan iklim senaryolarına göre karşılaştırıldığında; CO₂ konsantrasyonunun %50 (495 ppm) ve %100 (660 ppm) artması koşullarında elde edilen değerler arasındaki değişikliğin çok fazla olmadığı gözlenmiştir.

Şekil 1. Penman-Monteith Yönteminde Sıcaklık Değişimleri Sonucu Elde Edilen ET₀.
 Figure 1. ET₀ Obtained From Temperature Changes in Penman-Monteith Method

Şekil 2. 3^oC Sıcaklık artışı ve azalışı, 495 ppm CO₂ konsantrasyonu koşulunda hesaplanan ET₀.
 Figure 2. ET₀ Calculated for the condition of 3^oC increase and decrease in temperature, 495 ppm CO₂ concentration

Şekil 3. 3⁰C Sıcaklık artışı ve azalışı, 660 ppm CO₂ konsantrasyonu koşulunda hesaplanan ET₀
 Figure 3. ET₀ Calculated for the condition of 3⁰C increase and decrease in temperature, 660 ppm CO₂ concentration

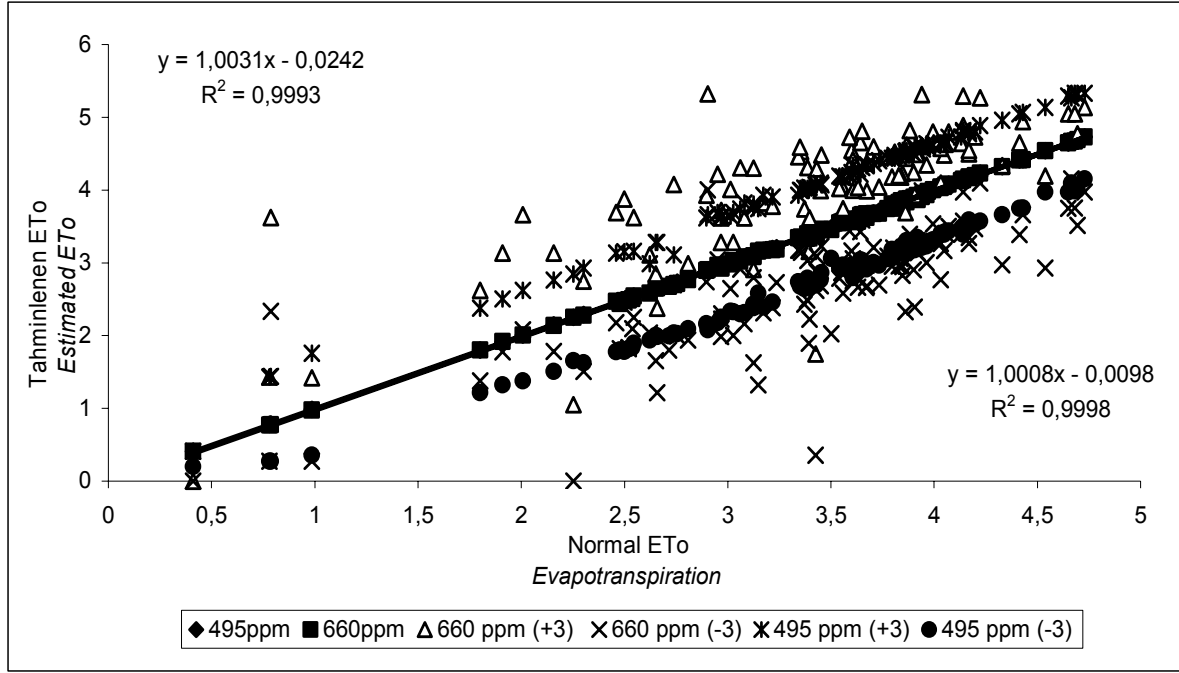
Çizelge 2. Toplam bitki su tüketimi değerleri
 Table 2. Total plant water consumption values

Sıcaklık ve CO ₂ Değişimi Temperature and CO ₂ Changes	Toplam Bitki Su Tüketimi (mm) Evapotranspiration
Sıcaklık değişimi yok, 330 ppm CO ₂ No change in temperature, 330 ppm CO ₂	382.2
Sıcaklık değişimi yok, 495 ppm CO ₂ No change in temperature, 495 ppm CO ₂	381.4
Sıcaklık değişimi yok, 660 ppm CO ₂ No change in temperature, 660 ppm CO ₂	380.6
3 ⁰ C sıcaklık artışı, 495 ppm CO ₂ 3 ⁰ C temperature increase, 495 ppm CO ₂	388.5
3 ⁰ C sıcaklık azalışı, 495 ppm CO ₂ 3 ⁰ C temperature decrease, 495 ppm CO ₂	280.3
3 ⁰ C sıcaklık artışı, 660 ppm CO ₂ 3 ⁰ C temperature increase, 660 ppm CO ₂	388.5
3 ⁰ C sıcaklık azalışı, 660 ppm CO ₂ 3 ⁰ C temperature decrease, 660 ppm CO ₂	305.6

Sıcaklığın 3⁰C, CO₂ konsantrasyonunun da %50 ve %100 artması koşulunda %1.6'lık artış elde edilmiştir.

Sıcaklığın 3⁰C azalması, CO₂ konsantrasyonunun %50 artması koşulunda toplam bitki su tüketimi %27, CO₂ konsantrasyonunun %100 artması koşulunda ise %20 azalmıştır.

Gerçek iklim verileri ile model sonucunda tahminlenen toplam bitki su tüketimi değerleri arasındaki belirleme katsayısı; CO₂ konsantrasyonunun %50 ve %100 artması sonucunda sırasıyla 0.9998 ve 0.9993 (Şekil 4) olarak bulunmuştur.

Şekil 4. Gerçek iklim verileri ile tahminlenen toplam bitki su tüketiminin karşılaştırılması
Figure 4. Comparison of measured and simulated values of ET_o .

Sonuç

Ülkemizin bulunduğu iklim kuşağının çeşitliliğinden, bitki-iklim modelleri ile yapılan çalışmaların önemi daha çok ortaya çıkmaktadır. Bitki-iklim modelleri ile ülkemiz koşullarında hangi bitkiden, hangi bölgemizde en fazla verim alınacağı hesaplanabildiği gibi, yeni geliştirilen çeşitlerin uzun zaman alan adaptasyon çalışmalarının sonuçları da kısa sürede elde edilebilir.

Bu çalışmada da amaçlanan, diğer ülkelerde geliştirilmiş olan bitki-iklim modellerinin ülkemizde kullanılma olanaklarının analiz edilmesi ve gelecekte meydana gelebilecek iklim değişikliklerinin sonuçlarının tartışılmasıdır.

Model sonucunda elde edilen toplam bitki su tüketiminin, sıcaklık ve CO_2 konsantrasyonundaki artışlarla arttığı, tek başına CO_2 konsantrasyonundaki artışlardan etkilenmediği, CO_2 konsantrasyonundaki artışın yanısıra sıcaklığın azalması durumunda azalan bitki su tüketiminin özellikle %50'lik CO_2 konsantrasyonu artışından daha fazla etkilendiği söylenebilir.

Sonuç olarak, sıcaklık ve CO_2 konsantrasyonundaki artışlarla mısır bitkisinin verim miktarı ve evapotranspirasyonu artmış, CO_2 konsantrasyonunun artması ve sıcaklığın azalması durumunda ise bu artışlar daha az etkili olmuştur.

Kaynaklar

- Ahrens, C.D., 1988. *Meteorology Today. An Introduction to Weather, Climate and the Environment*, 3rd Edition, West Publishing Com., p. 581.
- Alexandrov, V.A., Hoogenboom, G., 2000. The Impact of climate variability and change on crop yield in Bulgaria. *Agricultural and Forest Meteorology*, (104), p. 315-327.
- Cavero, J., Playan, E., Zapata, N., Faci, J.M., 2001. Simulation of Maize Grain Yield Variability within a Surface-Irrigated Field. *Agronomy Journal*, (93), p. 773-782.
- Çaldağ, B., 2000. *Meteorolojik Faktörlerin Bitki Gelişimine Etkilerinin Bitki-İklim Modelleri İle Belirlenmesi*. İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 175 s.
- Gençoğlan, C., 1996. *Mısır Bitkisinin Su-Verim İlişkileri, Kök Dağılımı ile Bitki Su Stresi İndeksinin Belirlenmesi ve CERES-Maize Bitki Büyüme Modelinin Yöreye Uygunluğunun İrdelenmesi*. ÇÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 220 s.
- Hoogenboom, G., Jones, J.W., Boote, K.J., 1998. Identifying seasonal environmental stress effects on plant growth and development using a crop simulation model. *Understanding Options for Agricultural Production*, *Kluwer Academic Publishers*, p. 95-116.
- Kashyap, P.S., Panda, R.K., 2001. Evaluation of evapotranspiration estimation methods and development

- of crop-coefficients for potato crop in a sub-humid region. *Agricultural Water Management*, 50, p. 9-25.
- Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 1999. *İklim Verileri*. Meteoroloji Genel Müdürlüğü.
- Şaylan, L., 1995. Bitki gelişimi simülasyon modellerinin toprak, bitki ve su ilişkisinin analizinde kullanılması. **5. Ulusal Kültürteknik Kongresi Bildirileri**, Kültürteknik Derneği, 30 Mart-2 Nisan 1995, Kemer-Antalya, s. 311-317.
- Tatar, D., 2001. *Uludağ Üniversitesi Tarımsal Araştırma ve Uygulama Merkezinde Bitki-İklim Modellemesi Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans tezi. Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. 77s.